

ինչ զգաժմանց մէջ էի՝ այս մահամերձներն այնպէս Լքանել ու ճամբան շարունակել ստիպուելով։ — Զարհուրելի բան էր։ — Քանի մը ժամ անդին մեզի հանգիստեցան՝ նախ 2000 հոգի, իրենց ունեցած չունեցածը կոնակինն առած. յետոյ՝ 2 ժամ վերջը՝ 5000 հոգի. եւ այդէն Գեղի տեղին՝ Երեւանի օր։ Տեսարաններ տեսայ, զորոնք նաեւ այժմ էր կը վերլիչեմ, որոնք արիւն կը կաթի։ — Էթէ հարկէրէր, այլ հարկէրէր էին, զորոնք կը ճանչնայի, եւ որոնք ձիւս բոլորը բռնած՝ կ'ուլային ու կը դռէին իրենց յուսահատութեան մէջ՝ իրենց բնելութեւն արդեօք կը տարուէին։ Ասոր վրայ աւելցնելու է այս տօթը։ Յաճախ ոտակաւոր («գապթի») ստիպուած էին զիս նորէն աղատել, այնպէս անոնց մէջն էի — յաճախ լացած եմ անոնց հետ, եւ լեռները փախած եմ ծածուկ ինք իրենս — առանձինն ըլլալու համար Աստուծոյս եւ այն ամէն ցաւերուն հետ։ Դատ երկար ժամանակ այլ եւս չէի կրնար հանգիստ քնանալ, այնպէս կը վշտակցէինք ի ներքուստ։ — Ոտակաւոր յաճախ դրամ տուած եմ, որպէս տղոց եւ ծանրոսն յղի կանանց հետ զթուծեամբ վարուին, անոնց համար գրաստ վարձեն ու հաց տան — որուն համար պէտք էին Մարաշ բերել թղթեակ մ'այն անձանց կողմանէ թէ իրօք այն ամէնն ընդունած էին. «Գեղի» կարելի էր օգնել։

(Հարկէրէի)

Հ. Յ. Տ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆՍՈՎՈՐ ԹՈՒՐԿՈՒՄՆԵՐ ԳԼՍՈՎԱՆ ՀԱՅՏԵՐԷՆԻ ՄԷՋ

Յոյն լեզուի մէջ ստեղծ ու լատինի մէջ միշտ 8-ով եւ 9-ով կազմուելիք թուականները (18, 19, 28, 29 եւ այլն) հանումով է որ կը կերտուին. այսպէս «ετγ δυοὶν δεῖοντα εἴκοσι» «ամս քսան պակաս երկուսը» կը շինէ «ութեւտան», unde viginti «քսան միով պակաս» կը յօրինէ «իննեւտան» (տես K ü h n e r, Lateinische Grammatik I, էջ 421)։ Սովորական այս օրէնքէն զուրկան չափազանցութիւններ, որոնք կը մնան բնականաբար անհատական քմայքներ ու խաղեր (համալ. Byzantinische Zeitschrift VI, էջ 169), քմայական նման թուարկումներու կը հանդիպինք ստեղծ նաեւ Եւսեբեայ Գրոնիկոնին մէջ. իսկ Եւսեբիոս չափազանց այս ձեւերը կը գործածէ, երբ Գիոգորոս Հաղեկառնացիէն հատուածներ յառաջ կը բերէ. այս իրողութենէն կը հետեւցնեմ թէ Գիոգորոս — որուն ոճը շատ ստեղծ տաղտկալի ըլլալու աստիճան պարզութենէ

կը հետանայ — սիրած է առաւելագոյն բանեցնել այս ձեւ թուականները, մինչ դասական յունարէնի թուական ածականները յար եւ նման են սովորաբար հայերէն թուականներու կազմութեան։

Մօտէն ծանօթանալու համար Եւսեբիոսէն աւանդուած հետաքրքրական այս թուարկումներուն՝ կը դնեմ հոս կարգաւ նախ յաւելումով կազմուած թուականները եւ յետոյ հանումով կերտուածները։

1. Գաւելումով թուական կազմելու համար ժամանակագրութեան հայ թարգմանիչը կը գործածէ «—էլէ քան շ...» սովորական դարձումէն զատ շատ ստեղծ նաեւ ընդ նախագրութիւնը գործիական խնդրով, որ ինչպէս նկատած է ՀԲ. (Ա, էջ 764) անսովոր ըլլալու երեւոյթն ունի։ Այսպէս ուրեմն Եգեստրատոս կը թագաւորէ «ամ մի —էլէ քան զերեսուն» որ է բնէ «ամս երեսուն եւ մի», Ա, էջ 319, իսկ Ագրիպպոս «միով —էլէ քան քսանուստն ամ», ուրեմն «ամս քսանուստն եւ մի», անդ, էջ 390։ Աւենտինոս յաջորդը Պրոկոս կ'իշխէ «ամս երեսուն քան քսան» (= 23 ամ), էջ 372. Անկոս Մարկոս «ամս չորս քան քսան» (= 24 ամ), էջ 394. «Եպիստոս վեց քան քսան» (= 26 ամ), էջ 372. «Ղաբոտոս եւթն ամ քան երեւել», էջ 319, կամ «եւթն քան երեսուն ամս» (= 37 տարի), էջ 390. «Իսկ Աղակամէն ամս ութ քան երեւել» (= 38 տարի), էջ 319. «Եւսեբեոս... տիրեաց ամս երկուս քան քսան» (= 42 տարի), էջ 319. «Ագեոհաւոս չորս ամս քան քսան» (= 44 տարի), անդ, «Եւսեւնոմիոս հինգ ամս քան քսան» (= 45 տարի), անդ, «Թէոպոմպոս ամս եւթն քան քսան» (= 47 տարի), անդ, «Ի տրա թագաւորել ինն ամ քան քսան» (= 49 տարի), էջ 323։ «Ի տրոփացոց աւերածոյ մինչեւ ցառաջին ողորմական — կը հաշուուի — ամբ ութ քան երեւել» (= 308 տարի), էջ 318—319. իսկ Տարկուինեայ անկումէն «մինչեւ ցՅուդիոս կայսր... ամբ վաթսուն քան չորս քան երեւել» (= 460 տարի), էջ 396։

2. Հանումով կերտուած թուականներ ներկայացնելու համար Եւսեբիոսի հայ թարգմանիչը գործածելու երկու ձեւ կ'ընտրէ իրեն. երբեմն կը գործածէ «պակաս քան շ...» կամ «պակաս» բառական խնդրով, եւ երբեմն «—էլէ քան» սովորաբար նշոյնպէս բացառական խնդրով. ահա օրինակները. Ագրիպպոսին կը յաջորդէ «Ամոդիոս բռնակալ... միով պակաս քան քսան» (ամս = unde viginti annis), էջ 372. Եւսեւնոս... միով պակաս քան զերեսուն ամ թագաւորեաց» (= 29 ամ), էջ 371—372. «Ըստ նմանէ Պրիտանիոս միով ամս պակաս

«... շիսուեն (ամ = 49 տարի), էջ 319. Առաժու-
ղիս կ'իշխէ «միով ամառ պահանք է պահել» (19 տարի),
էջ 390. Գործաթոս «մի ամառ պահանք է պահել»
(29 տարի), էջ 319. «Կապիս ամառ երկու պահանք
է պահել» (28 տարի), էջ 390. «Եւ ըստ նմանէ Նի-
կանդրոս ամառ երկու պահանք է պահել» (= 38 տարի).
«Յետ ունեւոյ Սիդուայ միով պահ է պահել» (= 29 տարի),
էջ 371. «Յետ նորա Աղբաս միով
պահ է պահել» (= 39 տարի)... ապա Կապ-
իս երկու պահ է պահել» (28 տարի):

Այս օրինակներու հետ առնչութիւն չունի
հարկաւ Բ. Կորն. ԺԱ. 24 հատուածը, ուր Առա-
քեալը կը պատմէ «ի Հրէից հնգիցս պահանքն
փով պահանք արբի, երկցս ձաղկեցայ» = $\epsilon\pi\acute{o}\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\sigma\upsilon\delta\alpha\iota\omega\nu\ \pi\epsilon\nu\tau\acute{\alpha}\chi\iota\varsigma\ \tau\epsilon\sigma\sigma\epsilon\rho\acute{\alpha}\chi\omicron\nu\tau\alpha\ \pi\alpha\rho\acute{\alpha}\ \mu\acute{\iota}\alpha\nu\ \xi\lambda\alpha\beta\omicron\nu$, որ կը կրկնուի հետաքրքրական տարբե-
րակով նաեւ Ոսկեբերանի քով «Հնգիցս պա-
հանքն առաջին պահանքն փով արբի, երկցս ձաղկե-
ցար...» (Մեկն. Պաւլ. Ա, էջ 383), ըստ որում
այս տեղիքը կ'աւելարկէ Մովսիսական օրէնքը, որ
թոյլ կու տար մինչեւ քառասուն անգամ հա-
րուածել ամբարիշտը. «նստուցեն զնա (զամբա-
րիշտն) առաջի դատաւորացն եւ հարցեն զնա...
թուով քառասուն» եւ այլն (Բ, օր. ԻԵ., էջ 3).
այս օրէնքը յարգելու համար վերջին դարերու
հրէաները հարուածը մինչեւ 39 կը հասցընէին:

Հ. Ա. ՎԱՐԳԱՆԵԱՆ

ՄԱՅԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

1. JOSEF SCHÄFERS: Eine altsyrische anti-markionitische Erklärung von Parabeln des Herrn und zwei andere altsyrische Abhandlungen zu Texten des Evangeliums. Mit Beiträgen zu Tatians Diatessaron und Markions Neuem Testament von Dr. Theol. et Phil. — Münster i. W. 1917 (ի Neutestamentliche Abhandlungen, herausgegeben von Prof. Dr. M. Meinertz, VI. Band, 1. bis 2. Heft).

Եփրեմի գործոց Բ. հատորին մէջ կայ
բովանդակուած «Թարգմանութիւն աւետարանի
զոր արարեալ է Տեառն Եփրեմի խորին ասորոյն,
գլխակարգութեամբ գրութիւն մը՝ գործ ան-
տարակոյս դասական չորրորդ դարու (էջք 261—
345): Գրութեանս տարօրինակ ոճը հետա-
քրքրած էր արդէն ժամանակին բանասէրները
ու Burkitt առաջին անգամ նկատած էր թէ

այս հատուածը չէր կրնար Եփրեմի վերաբերիլ.
The style is not very like S. Ephraim's, and the number of direct quotations from the Scriptures is far larger than we should expect to find in a genuine work of his (Evangelion da-Mepharreshe, II, 189): Ասոր
յաջորդած էր երկրորդաբար՝ մանր քննութիւն
մը Preuschenի կողմանէ, որ նշնպէս անըն-
դունելի կը գտնէր Եփրեմի անուան վերա-
գրել աւելցուածային այս գրութիւնը (հիմնէ
Eine altkirchliche antimarkionitische Schrift unter dem Namen Ephraims, Zeitschr. für die neuest. Wissenschaft 1911, էջ 243ff.).
Այս մասին վերջին ու հիմնական ուսումնասիրու-
թիւնը կու տայ մեզի ահա Schäfers, որ —
կը շեշտենք ցաւով — այնքան աշխատեցաւ
լաւագոյն գործ մը արտադրել ու չկրցաւ
— աւաղ — տեսնել փառաշուք պսա-
կումը մանրակրկիտ իր այս աշխատասիրութեան
(† 29 Հոկտ. 1916՝ Մուսուլ):

Schäfers մղուած ներքին համոզե-
լի պատճառներէ, գրութիւնս երեք զանազան հա-
տուածներու կը բաժնէ, հատուածներ, որոնք
թէ ոճով եւ թէ բովանդակութեամբ իրարու
այնքան աննման են որ պէտք է անպատճառ ըն-
դունիլ ինչպէս հեղինակութեան, նշնպէս նաեւ
հեղինակի տարբերութիւն: Եւ իրօք Վենետիկ
պահուած եփրեմեան X օրինակ մը կը ծանշայ
արդէն այս տարբերութիւնը՝ տպագիր օրինակին
«Թարգմանութիւն աւետարանի» գլխակարգու-
թեան դէմ երեք զանազան բաժանումներ ներ-
կայացընելով. «[1] Ընդդէմ Մարկիոնի, որ
ասէ ոչ իմիք նման եւ [2] Մեկնութիւնս յա-
ռակս աւետարանչացն եւ [3] ի վախճան գալ-
ստեանն տեառն» (տես ի փրեմ, Ա, Յառաջա-
րան, էջ 8): Արտաքին այս երեւոյթին կու գայ
կը միանայ նաեւ հետեւեալ իրողութիւնը, մինչ
առաջին ընդարձակագոյն հատուածին մէջ
(Ընդդէմ Մարկիոնի), էջ 261—314, աւե-
տարանի յառաջերկր թիւները միշտ «տէր մեր»
անունով են, ուր չկայ երբեք «փրկիչն մեր»
ձեւը (հիմնէ նմանեցոյց տէր մեր 265, նմանե-
ցուցանէ տէր մեր 266, ասէ տէր մեր 269, վասն
ապառաժին զոր ասաց տէր մեր 277, կոչեաց
տէր մեր քաղաք 285 եւ այլն), երկրորդ հա-
տուածին մէջ («Արդ երկիցուք», էջ 314. —
«վայել է առաջնորդութիւն», էջ 323) կը սկսի
երեւալ գործածութիւնը «փրկիչն մեր» ասու-
թեան (հիմնէ էջք 314, 315, 323 եւ այլն),
նշնպէս նաեւ երրորդ հատուածին մէջ (323—